

Kees van der Staaij

Goede gesprekken

Over geloof, hoop en liefde

2016 Prometheus Amsterdam

© 2016 Kees van der Staaij
Omslagontwerp Bart van den Tooren
Foto omslag Bob Bronshoff
Zetwerk Elgraphic bv, Vlaardingen
www.uitgeverijprometheus.nl
ISBN 978 90 446 3180 7

Woord vooraf

Het plan voor een boek kwam van de uitgever van Prometheus, Mai Spijkers. Zijn broer Piet Spijkers ken ik uit de geboortestad van onze kinderen, de Colombiaanse hoofdstad Bogota, waar ik verschillende keren geweest ben. Piet dacht dat een boek van mij wel de moeite waard zou kunnen zijn.

De volgende vraag is dan: wat voor boek? Wat mij betreft in ieder geval niet zo'n soort beknopt verkiezingsprogramma waarin je als politicus de lezer vanuit je studeerkamer uitlegt hoe alles beter kan. En dat in de ijdele hoop dat eerzame burgers dit allemaal gaan lezen en op je gaan stemmen. Voor zo'n boek voel ik niks.

Wat ik wel mooi vind, is om nog eens door te praten met mensen die ik de afgelopen jaren een of meerdere keren heb gesproken en die, om welke reden dan ook, zijn blijven haken. Mensen aan wie ik nog wel eens terugdenk. Gesprekken waarvan ik dacht: jammer dat er niet meer mensen bij konden zijn.

Ik beken bij dezen dat de mensen met wie ik voor dit boek in gesprek ga mijn inzichten, opvattingen, politieke keuzes én manier van handelen hebben beïnvloed. De weergave van deze gesprekken maakt gelijk iets van die invloed transparant. Dat lijkt me een goede aanvulling op het plan voor een lobbyregister waarin politici keurig moeten bijhouden met

welke bierbrouwer zij een gesprek over accijnzen hebben gehad. Zo'n register is nuttig, maar ergens ook heel beperkt. Want als een goede vriend van je aan te veel drank te gronde is gegaan, of je opa juist een lang en goed leven achter de rug heeft met heel wat borreltjes achter de kiezen, dan beïnvloedt dat je evengoed.

Het is al enige tijd geleden uitgelekt: politici zijn mensen van vlees en bloed, mannen en vrouwen die gevormd worden door gebeurtenissen die zij meegemaakt hebben, door mensen die zij ontmoet hebben, door beelden die zij gezien hebben. Het maakt politiek menselijker als we daar ook wat meer van zichtbaar maken.

Met dit boek zoek ik niet het debat op, maar het gesprek. Debatteren is prachtig en ik doe het graag. Maar het stelt in de praktijk van het leven regelmatig teleur omdat het vaak niet tot een werkelijke dialoog komt. Maar ook omdat in de stevige stellingname soms onvoldoende uit de verf komt hoe de debater persoonlijk tot zijn standpunt is gekomen en waarom het zo belangrijk voor hem of haar is.

Persoonlijke gesprekken en ontmoetingen maken vaak meer los, geven meer verdieping en verbinding. Dat is op zijn tijd nuttig. Wat mij betreft niet als alternatief voor een stevig debat, maar als afwisseling. Er is een tijd om te polariseren, en er is een tijd om te polderen.

Mijn wens is dat dit een boek voor iedereen wordt. Niet alleen voor de kiezers van 'mijn' partij, maar ook voor mensen die van hun levensdagen geen sgr zullen stemmen. De levensbeschouwelijke en politieke achtergrond van mijn gesprekspartners is dan ook heel verschillend.

In de gesprekken wil ik iets terug laten komen van de Tien Geboden. Daarom zal ik in elk hoofdstuk teruggrijpen op een gebod met hetzelfde nummer – soms uitdrukkelijk, vaker wat meer impliciet.

Voor één ding moet ik mij nog excuseren. En dat is voor het feit dat ik zowel met vijf mannen als met vijf vrouwen het gesprek aanga. Als ik dat in een boek van een ander zou aantreffen, zou er onmiddellijk lichte ergernis bij mij rijzen over deze wat flauwe politieke correctheid om precies evenveel mannen als vrouwen aan het woord te laten.

Omdat in het echte leven niet alles zo symmetrisch is, had ik daarom veel liever met vier mannen en zes vrouwen, of met zes mannen en vier vrouwen gesproken. Maar de echte waarheid is dat het simpelweg zo uitkwam toen ik mijn lijstje met gesprekspartners aan het opstellen was. Vervolgens vond ik het ook weer overdreven krampachtig om met kunstgrepen een andere verdeling dan vijf-vijf te forceren. Het is zoals het is.

En nu aan de slag.

I

Paul Visser, predikant

Ik leerde dominee Visser kennen toen hij predikant was van de protestantse Bethlehemkerk in Den Haag. Mijn goede vriend Diederik van Dijk, nu Eerste Kamerlid voor de SGP, zat daar in de kerkenraad. Af en toe schoven we op een bid- of dankdag aan in de kerkbank. We kwamen elkaar ook tegen bij de zogenoemde residentiepauzediensten, waar Visser in het bestuur zat. Allebei spraken we soms tijdens de maandelijkse bijeenkomsten in de Waalse kerk, schuin tegenover paleis Noordeinde. In deze diensten, gehouden tijdens de lunchpauze, voeren een predikant en een politicus het woord en bidden zij voor regering en parlement.

Wat mij in Paul Visser steeds aangesproken heeft, is de door-dachte en tegelijk frisse manier waarop hij het christelijk geloof vertolkt. Ook als hij over bekende geloofszaken spreekt, komt zijn boodschap daardoor toch verrassend binnen en zet die je aan het denken. Ik vind het mooi hoe hij in prachtige en eigentijdse bewoordingen steeds weer moeite doet om de kloof met andersdenkenden te overbruggen. Niet door zelf water bij de wijn te doen, maar door tegenwerpingen serieus te nemen.

Indruk op mij maakte hoe hij, alweer een paar jaar geleden, een boek besprak waarin nogal wat sombere geluiden

klonken over kerkelijke ontwikkelingen. Veel ouderen herkenden zich daarin. Veel jongeren vonden het te negatief. Toen Visser gevraagd werd naar zijn mening, schoot hem een Bijbelverhaal te binnen over de tempelbouw in Israël. De herbouw van de tempel die in puin lag, riep twee reacties op: sommigen huilden, anderen juichten. Mensen die herinneringen hadden aan de oude tempel waren verdrietig. Anderen, die keken naar het moois wat komen ging, waren vooral blij. Huilen en juichen gingen samen op, liepen door elkaar heen. Visser zei toen: 'Voor allebei was reden en ruimte. Over en weer klonk geen verwijt dat er te lang werd gesomberd of te vroeg gejuicht. Er was geen sprake van goed of fout. De verschillende reacties hadden alles te maken met verschil in leeftijd en ervaring. Dezelfde dingen werden daardoor anders beleefd. [...] Eén ding is zeker: hoe harder de ouden huilen, des te luider zullen de jongen juichen. Want Gods goedheid heeft geen einde.'

Bij dit soort prachtige verbindende teksten en toonzetting voel ik mij ook in de politiek goed thuis. Zeker, er zijn ethische kwesties die heel zwart-wit liggen. Het goede moet je niet kwaad noemen, en het kwade niet goed. Maar voor heel veel onderwerpen geldt dat zowel de juichtonen van een coalitie als de klaagzangen van een oppositie hun plaats hebben.

Trouwens, ook in mijn privéleven kwamen Vissers woorden mij goed van pas. Toen mijn vader enige tijd na het overlijden van mijn moeder een nieuwe levensgezel vond en hij opnieuw besloot te trouwen, bracht dat bij mij ook deze tegenstrijdige gevoelens van vreugde en verdriet bij elkaar. Je bent blij voor hen beiden, maar tegelijk is er rouw over het verlies

van je moeder. In een speech tijdens de bruiloft heb ik toen bij de woorden van Visser aangehaakt en daarmee de gevoelens van ons, kinderen, vertolkt.

Ik memoreer dat hier, omdat het laat zien hoe Bijbelverhalen en het nadenken over de toepassing daarvan een diepe doorwerking in mijn leven hebben, maar ook mijn woorden kleuren.

Met de dominee van de Noorderkerk in Amsterdam spreek ik over geloof, hoop en liefde in een samenleving waarin God tot het verleden behoort. Hoe kun je als predikant en als politicus mensen bereiken die niets met geloof en de Bijbel hebben? Welke tekenen van hoop ziet hij in een wereld waarin God niet meer meetelt? En vindt hij nog steeds dat christelijke partijen zichzelf maar beter kunnen opheffen, zoals hij eerder bepleitte?

Aversie tegen christenpolitici

‘Wat mij betreft mogen christelijke partijen worden afgeschaft. Ze bereiken het omgekeerde van wat ze beogen.’ Het is zomer 2012 als dominee Visser een steen in de vijver gooit: christelijke partijen kunnen volgens hem maar beter ophouden te bestaan. Ze veroorzaken meer ellende dan dat ze goed doen, schreef hij destijds in een column op de website van de protestantse kerken in Amsterdam. Die ellende bestaat er volgens hem uit dat partijen als de SGP zorgen voor een wetisch beeld van het geloof.

Niet-gelovigen bekijken de standpunten van christenpolitici vol argwaan. Deze zijn bij voorbaat verdacht omdat ze uit christelijke hoek komen. ‘Mensen willen daar niet mee geas-

socieerd worden,' legt Visser uit. 'Als christenen voor zijn, zijn wij voorlopig tegen. Ongetwijfeld heeft deze aversie te maken met een allergie uit het verleden. Intussen is het gevolg dat de inbreng van christenpolitici geen eerlijke kans krijgt, maar bij voorbaat wordt afgeserveerd.'

Een predikant die christelijke partijen in de ban doet – dat was binnen no time landelijk nieuws. Voor een studentenvereniging in Utrecht gingen we samen in debat over de zin van christelijke politiek. Met een twee- of driepartijensysteem waarin christenen voluit participeren, krijgen je punten wellicht eerder voet aan de grond, opperde hij voor de zaal studenten. De Amsterdamse predikant ziet inmiddels meer ruimte voor de mening van christenpolitici, vertelt hij, nu we opnieuw tegenover elkaar zitten.

De column was bedoeld als trigger, zegt hij terugblikkend. Het zag er destijds, een paar weken voor de Tweede Kamerverkiezingen, naar uit dat het CDA fors moest inleveren. De ChristenUnie en de SGP zouden dat verlies niet kunnen compenseren. Kortom, de christelijke politiek was bedreigd.

De vraag of christelijke partijen het beste vehikel zijn om christelijke politiek te bedrijven kwam in hem op door zijn eigen ervaringen. 'In Amsterdam kom ik veel weerzin tegen tegen alles wat maar aan christelijkheid herinnert, of het nu goed is of niet. Het zat me hoog. Met alle waardering die ik had voor christenpolitici, vreesde ik dat we het omgekeerde bereiken.

Als je door een andere aanpak voor elkaar kunt krijgen dat het aantal abortussen van 30.000 naar 25.000 gaat, is dat toch de moeite waard om te proberen?' gaat hij verder. 'Ook

vanuit humaan oogpunt is het van de gekke dat we dit met z'n allen laten gebeuren.'

Het gaat hem aan het hart dat vragen over bijvoorbeeld het bestaansrecht van abortus niet op tafel kunnen komen, omdat mensen ze associëren met christenen die overal tegen zijn en anderen beperken in hun vrijheid. Toch is er de laatste jaren in zijn beleving iets veranderd. 'Misschien zou ik de confrontatie niet weer op deze manier aangaan. Ik zie dat christelijke partijen meer kijken naar overeenkomsten en coalities sluiten met seculiere politici. Ik zie pogingen om standpunten zo te verwoorden dat anderen in ieder geval begrijpen waarom we iets vinden. Je kunt je overtuiging nu eenmaal niet alleen toeschrijven aan Gods woord. Natuurlijk is de Bijbel onze bron. Maar we hebben goede redenen voor onze standpunten waar ook anderen zich niet voor hoeven te schamen. Laat zien dat je punten heilzaam en zegenrijk zijn voor iedereen, of je nu wel of niet in God gelooft.'

De predikant denkt dat het voor veel mensen moeilijk is om onbevangen naar een christenpoliticus te luisteren. 'Het zou zo jammer zijn als mensen niet voor het goede willen gaan omdat ze niet bij zo'n christelijke club willen horen.' Draag uit dat je geen christen bent om een paar regels aan de samenleving op te leggen, is zijn advies dan ook. 'Het leven vanuit het geloof heeft gevolgen. Als er Eén is die zonder aanzien van de persoon het goede zoekt voor ieder mens, is het God. In dat licht mag je je werk als politicus doen. In de Bijbel ligt je diepste drijfveer en daar mogen mensen jou en je voorstellen op afrekenen. Soms is het goed mensen met een Bijbelwoord te verrassen. Daarnaast is het belangrijk om vooral argumenten te gebruiken die er voor niet-gelovigen ook toe doen.'